

✍ იოსებ შურღია

✍ ნონა ცაბაძე

მოსახლეობის მორალურ-ფსიქოლოგიური უზრუნველყოფა საომარი მდგომარეობის წარმოშობის პირობებში

საომარი მოქმედებების დროს ძალზე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის მორალურ-ფსიქოლოგიური მდგომარეობა და მდგრადობა, ვინაიდან მოსახლეობაში პანიკისა და სტრესული მდგომარეობის განვრცობამ, შესაძლოა სამხედრო მოქმედებების შესრულებისათვის სირთულეები წარმოშვას.

ზოგადად, საომარი მოქმედებების მოსამზადებელ ყოველისმომცველ ღონისძიებებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია აღნიშნულ ტერიტორიაზე სოციალური გარემოს მომზადება, რაც შემდეგში გამოიხატება:

- მოსახლეობაში საკუთარი ქვეყნის ჯარის მიმართ კეთილგანწყობისა და ნდობის გაღვივება;
- სამხედრო მოსამსახურეებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის უკონტროლო კონტაქტების აკრძალვა;
- მკაცრი ზომების გამოყენება სამხედრო მოსამსახურეების მიმართ, მათი მხრიდან ადგილობრივი მოსახლეობის კანონიერი უფლებების დარღვევის შემთხვევაში და ა.შ.

რაც შეეხება ადგილობრივ მოსახლეობას, ორ ცეცხლს შუა მოქცეულ და ყოველ წუთს სიკვდილის მოლოდინში მყოფ ადამიანთა ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, რა თქმა უნდა, შეუძლებელია, დადებითი იყოს. პირიქით, ისინი მძიმე ფსიქოლოგიურ სტრესს განიცდიან და ეს ხშირად ქრონიკულ და მასობრივ სახესაც ღებულობს ხოლმე.

მშვიდობიანი მოსახლეობის მორალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის ძირითადი ამოცანებია:

- სამხედრო ოპერაციების არეალში სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობის შესწავლა და მოსახლეობის მორალურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე მათი გავლენის შეფასება და პროგნოზირება;
- სამოქალაქო მოსახლეობისათვის სამხედრო ოპერაციების მიზეზებისა და სახელმძღვანელო მითითებების შესრულების აუცილებლობის ახსნა;
- მოსახლეობის დროულად ინფორმირება უმაღლესი სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებების შესახებ;
- მოსახლეობის ფსიქოლოგიური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, მათში ნებისყოფისა და გამძლეობის გრძნობების გაღვივება;
- არსებულ ვითარებაში მოსახლეობისათვის სოციალური და სამართლებრივი გარანტიებისა და ცხოვრების პირობების შექმნა-შენარჩუნება;

- არსებული ვითარების ფსიქოტრავმული ზემოქმედების დაძლევაში მოსახლეობისთვის ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევა.

ზემოაღნიშნულ ამოცანათაგან, უპირველესი, რა თქმა უნდა, საინფორმაციო-პროპაგანდისტული სამუშაოების სწორად წარმატება და მათ პრაქტიკულ განხორციელებას სხვადასხვა ეტაპზე საკუთარი მახასიათებლები გააჩნია. ამიტომ მორალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სუბიექტები იყენებენ მუშაობის სხვადასხვა ფორმებსა და მეთოდებს.

ფსიქოლოგების მთავარი ამოცანა საომარი მოქმედებების პირობებში, ვფიქრობთ, თავიდან უნდა იქნას არიდებული ადამიანების შეჩვევა არსებულ პირობებთან და მათი იმაში დარწმუნება, რომ აღნიშნული მდგომარეობა ადრე თუ გვიან დასრულდება და მათ საკუთარი თავის, ძალის, შინ დაბრუნებისა და ნათელი მომავლის იმედი არ უნდა დაკარგონ. მართალია, შესაძლოა ფსიქოლოგების ასეთ პოზიციას არაერთი მოქალაქის წინააღმდეგობა შეხვდეს, თუმცა, მიგვაჩნია, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიური მეთოდების მეშვეობით და ნაყოფიერის შრომის შედეგად, სავსებით შესაძლებელია.

აქედან გამომდინარე, ძალიან მნიშვნელოვანია, საომარი მოქმედებების მსვლელობის პირობებში ფსიქოლოგიური და ფსიქიატრიული დახმარების ორგანიზება, რაც ხელს შეუწყობს არამხოლოდ დაშავებულთა და ფსიქოლოგიურ-ფსიქიატრიული პროფილის მქონე პაციენტების შრომისუნარიანობის უსწრაფეს აღდგენას მოსახლეობაში, არამედ მოსახლეობაში ფსიქოლოგიური და ფსიქიკური აშლილობის შემდგომი განვითარებისა და მათი ქრონიკულ და მასიურ ხასიათში გადასვლის პრევენციას.

საკვანძო სიტყვები: საომარი მდგომარეობა, მშვიდობიანი მოსახლეობა, სტრესი, ფსიქოლოგიური აშლილობა.

საომარი მოქმედებების დროს, ძალზე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის მორალურ-ფსიქოლოგიური მდგომარეობა და მდგრადობა, ვინაიდან ასეთ პირობებში შეუძლებელია სრულყოფილად იქნას თავიდან არიდებული მოსახლეობაში პანიკისა და სტრესული მდგომარეობის განვრცობა, ეს კი სამხედრო მოქმედებების შესრულებისათვის სირთულეების წყაროდ შეიძლება იქცეს.

ზოგადად, საბრძოლო მოქმედებებისთვის ფსიქოლოგიურად მომზადება ნიშნავს:

- ა) წინასწარ (ბრძოლაში შესვლამდე) სამხედრო პერსონალში ფსიქოლოგიური მზადყოფნის (სტაბილურობის) - ფსიქოლოგიური თვისებების სისტემის (ცოდნა, უნარები, დამოკიდებულებები, უნარები, რწმენა, მოტივები, პიროვნული თვისებები) ჩა-

მოყალიბებას, რაც განსაზღვრავს მათ პოტენციალს, გადალახონ სირთულეები და წარმატებით დაასრულონ დავალება;

- ბ) უშუალოდ კონკრეტული საბრძოლო მისიის შესრულებამდე, ჯარისკაცებს შორის ფსიქოლოგიური მზადყოფნის უზრუნველყოფას (აქტივობა, ფოკუსირება, განწყობა, ჯარისკაცების ფსიქიკის მობილიზაცია მომავალი საბრძოლო მოქმედების სირთულეების დასაძლევადა და ა.შ.);
- გ) სამხედრო პერსონალის იმდაგვარად განაწილებას, რომ სამხედრო გუნდი თავად იყოს საბრძოლო საქმიანობის ერთგვარი სტიმულატორი და „ფსიქოთერაპევტი“ მისი წევრებისთვის;
- დ) ისეთი საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებას, რომელიც ხელსაყრ-

ლია კონკრეტული საბრძოლო მისიის შესასრულებლად და სამხედრო კამპანიის მიზნების მისაღწევად.

საომარი მოქმედებების მოსამზადებელ ყოვლისმომცველ ღონისძიებებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია აღნიშნულ ტერიტორიაზე სოციალური გარემოს მომზადება, რაც შემდეგში გამოიხატება:

- მოსახლეობაში საკუთარი ქვეყნის ჯარის მიმართ კეთილგანწყობისა და ნდობის გაღვივება;
- სამხედრო მოსამსახურეებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის უკონტროლო კონტაქტების აკრძალვა;
- მკაცრი ზომების გამოყენება სამხედრო მოსამსახურეების მიმართ, მათი მხრიდან ადგილობრივი მოსახლეობის კანონიერი უფლებების დარღვევის შემთხვევაში და ა.შ.

რაც შეეხება ადგილობრივ მოსახლეობას, ორ ცეცხლს შუა მოქცეულ და ყოველ წუთს სიკვდილის მოლოდინში მყოფ ადამიანთა ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, რა თქმა უნდა, შეუძლებელია, დადებითი იყოს. პირიქით, ისინი მძიმე ფსიქოლოგიურ სტრესს განიცდიან და ეს ხშირად ქრონიკულ და მასობრივ სახესაც ღებულობს ხოლმე.

უცხოურ სამეცნიერო ლიტერატურაში რამდენიმე ათეული წელია ფსიქოლოგთათვის აქტუალურ საკვლევ საკითხს წარმოადგენს ადამიანთა მიერ ცხოვრებისეულ სირთულეებსა და ექსტრემალურ სიტუაციებთან გამკლავების პრობლემა. არაერთი კვლევა ტარდება რთულ ცხოვრებისეულ სიტუაციებში მოქმედების გზების არჩევისას ადამიანების მიერ ცხოვრებისეული სირთულეების დაძლევის მცდელობების, როგორც სუბიექტის გაცნობიერებული და ქვეცნობიერი ქცევების გაგების ფარგლებში.

ტერმინი „სტრესი“ თანამედროვეობაში ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებულია, რომელიც თითქმის ყველას ესმის, განურჩევლად პროფესიისა, განათლებისა და პროფე-

სიისა. თანამედროვე ადამიანი ამა თუ იმ გარემო ფაქტორების ზეგავლენით მუდმივად გაზრდილ ფსიქიკურ სტრესს განიცდის.

ზოგადი ადაპტაციის სინდრომის დოქტრინის ავტორმა, კანადელმა მეცნიერმა ჰანს სელიემ სტრესი განსაზღვრა, როგორც სხეულის არასპეციფიკური რეაქცია მის მიმართ წაყენებულ ნებისმიერ მოთხოვნაზე და სტრესული რეაქცია აღწერა, როგორც ორგანიზმის ადაპტაცია ცვალებად გარემო პირობებთან. კვლევის შედეგად ავტორმა გამოავლინა ორი რეაქცია გარე გარემოს მავნე ზემოქმედებაზე, ესენია: სპეციფიკური და არასპეციფიკური [1. 103-158].

ლ. ა. კიტაევ-სმიკის მოსაზრებით კი, სტრესის არსი ყველაზე ადეკვატურად აისახება მის გაგებაში, როგორც ადაპტაციური აქტივობის არასპეციფიკური ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური გამოვლინებები [2].

თავის მხრივ, არასპეციფიკური რეაქცია შედგება სამი ფაზისგან:

პირველი ფაზა - განგაშის რეაქცია;

მეორე ფაზა - წინააღმდეგობის რეაქცია;

მესამე ფაზა - გამოფიტვის (ამოწურვის) რეაქცია (მოდის მაშინ, როდესაც ადამიანის სტრესის წინააღმდეგობის გაწვევის უნარი ამოიფურება) [3].

რ. ლაზარუსი თავის ფსიქოლოგიური სტრესის კოგნიტურ თეორიაში აყენებს დებულებებს სუბიექტური კოგნიტური შეფასების როლის შესახებ. მის თეორიაში კოგნიტური პროცესები განსაზღვრავს ემოციური რეაქციების ხარისხსაც და ინტენსივობასაც. სტრესი არის სხეულისა და ფსიქიკის რეაქცია არა იმდენად ფიზიკურ თვისებებზე, სიტუაციის ფაქტორებზე, არამედ ინდივიდსა და გარე სამყაროს შორის ურთიერთქმედების მახასიათებლებზე [4].

ამრიგად, სტრესორები, რომლებიც მოქმედებენ ადამიანთა ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე, აერთიანებს ბიოლოგიურ, სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ფაქტორებს და

ეს როლი შეიძლება შეასრულოს სხვადასხვა მოვლენამ, ფაქტორმა, ფენომენმა, მიზეზმა, და არა მხოლოდ უარყოფითმა, არამედ პოზიტიურმაც [5].

ხოლო, რაც შეეხება საომარი მდგომარეობის პირობებში მცხოვრებ პირებს, მათზე ზემოთ ხსენებული სტრესორების გავლენის არიდება წარმოდგენილიც კია.

პრობლემის აქტუალობიდან გამომდინარე, თანამედროვე ფსიქოლოგები აქტიურად იკვლევენ არა მხოლოდ სტრესის პირობებში მყოფ ადამიანთა ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, არამედ პოსტსტრესულსაც.

აღნიშნული პრობლემის პირველი სერიოზული მეცნიერული აღწერა თარიღდება 1871 წლით, რომელიც ამერიკის სამოქალაქო ომის დროს სამხედრო ოპერაციებზე დაკვირვების დროს განხორციელდა.

არსებული მდგომარეობა მაშინ დასახელდა, როგორც „ჯარისკაცის გული“, ვინაიდან აღნიშნულ კვლევებში მთავარი ყურადღება მიიპყრო გულის სიმპტომებმა. პირველი მსოფლიო ომის დროს კი, აქცენტი ადამიანის ტვინზე გადაიტანეს და ამჯერად არსებულ მდგომარეობას „ჭურვის შოკი“ უწოდეს (ვარაუდობდნენ, რომ სტრესს სარტილერიო ცეცხლის გახსნის ხმა ტვინის ტრავმული დაზიანებას იწვევდა).

1920 წელს კი სტრესი ე. კრეპელინმა აღწერა, როგორც ფსიქოგენური დაავადებები (შიშის ნევროზი, სამხედრო ნევროზი, ტრავმული ნევროზი, ფსიქოგენური დეპრესია) [6. 71].

სამხედრო რეალობის ტრავმულ მოვლენებზე საუბრისას ა. გ. კარაიანი აღნიშნავს, რომ ტრავმული სტრესი, როგორც წესი, სამოქალაქო ცხოვრებაში გადადის, როდესაც იკარგება საბრძოლო რეალობებთან ადაპტაციის მნიშვნელობა [7. 173].

ე. ვ. სნედკოვმა კი თავის კვლევაში აჩვენა, რომ ადაპტაციური შესაძლებლობების უფრო ღრმა და მძიმე გარდაქმნები ხდება გახანგრძლივებული ფსიქოტრავმული ზე-

მოქმედების დროს, როდესაც მძიმე სტრესული სიტუაციები ადამიანებზე გავლენას თვეების განმავლობაში ახდენს [8. 21-26].

მშვიდობიანი მოსახლეობის მორალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა სამოქალაქო თავდაცვის ღონისძიებების მომზადებისა და წარმართვის განუყოფელი ნაწილია და მისი მიზანია, როგორც მოსახლეობაში მაღალი დისციპლინისა და ორგანიზებულიობის შენარჩუნება, ასევე სამოქალაქო მოსახლეობაში დანაშაულობების პრევენცია.

აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია სამხედრო ოპერაციების მიმდინარეობის ან ასეთი მდგომარეობის წარმოშობის საშიშროების არსებობის პირობებში.

მშვიდობიანი მოსახლეობის მორალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის ძირითადი ამოცანებია:

- სამხედრო ოპერაციების არეალში სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობის შესწავლა და მოსახლეობის მორალურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე მათი გავლენის შეფასება და პროგნოზირება;
- სამოქალაქო მოსახლეობისათვის სამხედრო ოპერაციების მიზეზებისა და სახელმძღვანელო მითითებების შესრულების აუცილებლობის ახსნა;
- მოსახლეობის დროულად ინფორმირება უმაღლესი სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებების შესახებ;
- მოსახლეობის ფსიქოლოგიური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, მათში ნებისყოფისა და გამძლეობის გრძნობების გაღვივება;
- არსებულ ვითარებაში მოსახლეობისათვის სოციალური და სამართლებრივი გარანტიებისა და ცხოვრების პირობების შექმნა-შენარჩუნება;

- არსებული ვითარების ფსიქოტრავმული ზემოქმედების დაძლევაში მოსახლეობისთვის ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევა.

ზემოაღნიშნულ ამოცანათაგან, უპირველესი, რა თქმა უნდა, საინფორმაციო-პროპაგანდისტული სამუშაოების სწორად წარმატება და მათ პრაქტიკულ განხორციელებას სხვადასხვა ეტაპზე საკუთარი მახასიათებლები გააჩნია. ამიტომ მორალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სუბიექტები იყენებენ მუშაობის სხვადასხვა ფორმებსა და მეთოდებს.

საბრძოლო მოქმედებები არის არა მხოლოდ საომარი მოქმედებები და მანევრები, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, სასტიკი დაპირისპირებაა მიზანმიმართულ, მოაზროვნე, მგრძობიარე ადამიანებს შორის.

აქედან გამომდინარე, აუცილებელია, კარგად იქნას შესწავლილი:

- სიტუაციის ფსიქო-ტრავმული ფაქტორების მოქმედების ინტენსივობა;
- ფსიქოტრავმატიზაციის წყაროების აღმოფხვრისა ან ბლოკირების შესაძლებლობები;
- მოსახლეობის ფსიქიკური მდგომარეობის დიაგნოსტიკა და კორექტირება.

მხოლოდ ზემოთხსენებული ფაქტორების შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის ქონის შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი მოსახლეობის ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა, მათი აქტივობის გაზრდა და დამატებითი სტიმულირება. ამასთან, მოსახლეობაში მასობრივი უარყოფითი ფსიქოლოგიური ზემოქმედების გამოსარიცხად, საჭიროა, როგორც მძიმე ფსიქიკური ტრავმის მქონე ადამიანთა ევაკუაცია სამედიცინო დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების უზრუნველსაყოფად, ასევე იმ მსხვერპ-

ლთა იზოლაცია, რომლებმაც განიცადეს დემორალიზაცია.

ამასთანავე, საომარი მოქმედებების პირობებში ფსიქოლოგების მთავარი ამოცანა, ვფიქრობთ, თავიდან უნდა იქნას არიდებული ადამიანების შეჩვევა არსებულ პირობებთან და მათი იმაში დარწმუნება, რომ აღნიშნული მდგომარეობა ადრე თუ გვიან დასრულდება და მათ საკუთარი თავის, ძალის, შინ დაბრუნებისა და ნათელი მომავლის იმედი არ უნდა დაკარგონ. მართალია, შესაძლოა ფსიქოლოგების ასეთ პოზიციას არაერთი მოქალაქის წინააღმდეგობა შეხედეს, თუმცა, მიგვაჩნია, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიური მეთოდების მეშვეობით და ნაყოფიერის შრომის შედეგად, სავსებით შესაძლებელია. გარდა ამისა, გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ფართომასშტაბიანი გადაუდებელი შემთხვევების აღმოფხვრისას აუცილებელია გაგრძელდეს მუშაობა სამაშველო ცენტრების სამედიცინო ქვედანაყოფების, სამძებრო-სამაშველო ჯგუფების ორგანიზაციული და საკადრო სტრუქტურის გაუმჯობესებაზე, მათ პერსონალში ფსიქიატრებისა და ფსიქოლოგების დანერგვის შესაძლებლობის გათვალისწინებით. მომავალში კი სპეციალიზებული ფსიქოლოგიური და ფსიქიატრიული განმამტკიცებელი ჯგუფების შექმნა.

ვფიქრობთ, საომარი მოქმედებების მსვლელობის პირობებში ფსიქოლოგიური და ფსიქიატრიული დახმარების ორგანიზაციაში შემოთავაზებული ცვლილებები ხელს შეუწყობს დაშვებულთა და ფსიქოლოგიური და ფსიქიატრიული პროფილის მქონე პაციენტების შრომისუნარიანობის უსწრაფეს აღდგენას მოსახლეობაში; ასევე, მოსახლეობაში ფსიქოლოგიური და ფსიქიკური აშლილობის შემდგომი განვითარებისა და მათი ქრონიკულ ხასიათში გადასვლის პრევენციას.

**MORAL AND PSYCHOLOGICAL PROVISION OF THE POPULATION IN THE
CONDITIONS OF THE EMERGENCE OF THE STATE OF WAR**

Summary

During hostilities, the moral-psychological condition and stability of the local population is very important, since the spread of panic and stress among the population may cause difficulties for the execution of military operations.

In general, one of the comprehensive measures to prepare for hostilities is the preparation of the social environment in the mentioned territory, which is expressed as follows:

- Instilling goodwill and trust in the population towards the army of their country;
- Prohibition of uncontrolled contacts between military personnel and local population;
- Application of strict measures against military personnel, in case of violation of the legal rights of the local population, etc.

As for the local population, the psychological state of people caught between two fires and waiting for death every minute, of course, cannot be positive. On the contrary, they suffer from severe psychological stress, and this often takes a chronic and massive form.

The main tasks of moral and psychological support of the civilian population are:

- Studying the socio-political situation in the area of military operations and evaluating and predicting their influence on the moral-psychological situation of the population.
- Explaining to the civilian population the reasons for military operations and the need to follow guidelines;
- timely informing the population about the decisions of the higher state and local leadership;
- Ensuring the psychological stability of the population, instilling feelings of will and endurance in them;
- Creating and maintaining social and legal guarantees and living conditions for the population in the current situation;
- Providing psychological assistance to the population in overcoming the psychotraumatic impact of the current situation.

Of the above-mentioned tasks, the first one is, of course, the correct implementation of information-propaganda work, and their practical implementation has its own characteristics at different stages. Therefore, subjects of moral and psychological support use different forms and methods of work.

We think that the main task of psychologists in the conditions of hostilities should be to prevent people from getting used to the existing conditions and to convince them that the said situation will end sooner or later and they should not lose hope for themselves, strength, returning home and a bright future. It is true that such a position of psychologists may be met with opposition from many citizens, however, we believe that with the help of modern psychological methods and as a result of fruitful work, it is quite possible.

From this, it is very important to organize psychological and psychiatric assistance in the conditions of hostilities, which will contribute not only to the fastest recovery of the working

capacity of the injured and patients with a psychological-psychiatric profile, but also to the psychological and mental health of the population. Prevention of further development of disorders and their transition into chronic and massive character.

Key words: martial law, civilian population, stress, psychological disorder.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Селье Г., „Когда стресс не приносит горя“, Неизвестные силы в нас. М., 1992. с. 103-158;
2. Китаев - Смык Л.А., „Психология стресса“, М.: Наука, 1983. 368 с.
3. „Медицинская психология. Методические указания“ // Автор-составитель Т. П. Пушкина. Новосибирск: Научно-учебный центр психологии НГУ, 1996.
http://pedlib.ru/Books/1/0189/1_0189-1.shtml#book_page_top
4. Lazarus R.S., „From psychological stress to the emotions: A history of changing gutlooks“, Annual Review of Psychology, 1993. Vol. 44. P. 1-21
5. Сукиасян С.Г., „Стресс и постстрессовые расстройства: личность и общество“, Ер.: Асогик, 2003. 348 с.
6. Крепелин, Э., „Введение в психиатрическую клинику“, М., 1923. с.71
7. Караяни А.Г., „Психологическое обеспечение боевых действий личного состава частей сухопутных войск в локальных военных конфликтах“, М., 1998. 173 с.
8. Снедков Е.В., и др. „Медико-психологические последствия боевой психической травмы: клинико-динамические и лечебно-реабилитационные аспекты“, Совр. психиатрия. 1998. №1. с. 21-26.